

Новосадског Универзитета Милана Ковачевића, *Онтологијски триптих* /Нови Сад, 1989/, у којој је први низ опсервација о философији српске повести посвећен управо светосавској традицији и проналажењу необоривих доказа у прилог тези о немањићкој страховлади и државничкој злурадости у верским питањима, где су страховити верски погроми и прогони старовераца и богомила били доминанта те тзв. "народне политике" (...).

Књига Драгана Јовановића "Житије Савино од Богумила монаха" јесте један од носећих ступова на којима ће да се утврди мост слободе и измирења свести, мост који ће да надвлада смућену реку заборава и ваљања примитивистичке заосталости. Ако је његов главни јунак смогао снаге да се мање политикарских светичења зарад воље за мор, и макар на крају живота осети потребу за нечим узвишенјим, онда би и будућност која долази могла да се сагледава у светлијим тоновима.

Божена Јелушић КЊИГА ЕСЕЈА

РАДОМИР В. ИВАНОВИЋ, ОБНОВА ПОЕТСКОГ ГОВОРА, КПЗ ПОДГОРИЦА 1995

На полеђини књиге о којој говоримо, издвојено је неколико дјела из одиса обимног научног и критичког опуса Радомира Ивановића. Ријеч је о књигама миљеницима, почевши од његове докторске дисертације о Милутину Ускоковићу, незаобилазних студија о Михајлу Лалићу и Његошу, те Славку Јаневском и Ристу Ратковићу. Чини се да и ова књига студија може равноправно стајати са поменутим, иако није посвећена само једном аутору и његовом дјелу.

Обнова поетског говора је књига студија и огледа који превасходно препрезентују Ивановића као врсног професора и познаваоца књижевности. Она безмalo може бити уџбеник, обавезна литература за студента - пружајући не само обиље корисних информација, инспиративан избор литературе већ, што је најважније, и један нови и другачији, модернији и свестранији приступ ауторима о којима се иначе много рекло и написало. Утолико је задатак био теки и резултат неизвеснији.

Ствараоци о којима Ивановић у *Обнови поетског говора* пише у извјесном смислу међаши наша литература, они који су полако освајали, да их условно назовемо, гранична подручја, стварајући нове, чак и канонске облике, отварајући путеве којима се није ходило, а интегришући богато литературарно наслеђе. И. Р. Ивановић се, на неки начин, највише занима за оне сегменте из дјела поименутих аутора које, опет условно, можемо назвати граничним. Доситеј, Вук, Лаза Костић, незаобилазни Андрић и Црњански, освједочено повлашћени Његош и Михајло Лалић, те Васко Попа, Вељко Петровић, и најзад, Данило Киш - у питању је готово читав и хронолошки и естетски лук књижевности овога језика - задатак изнинмно тежак и захтјеван. У питању је књига која настаје након дугог и опсежног бављења критичарским послом, која подразумјева свестрано и систематизовано познавање цјелине и њених дјелова; познавање књижевне теорије, посебно најновијих сазнања у овој области.

Када је Доситеј у питању, Ивановића у првом реду занима његово најзначајније дело *Живот и прикупљенија*, посебно питање жанровског одређења и необично морфолошког склопа. И, ето нас опет на некаквом граничном подручју, на мјесту где се зачиње генерирање новог, о чему Радомир Ивановић такође говори.

Есеј о устаничкој прози Вука Карапића такође у позадини има питања жанровског одређења: настоје се примјенити модерна наратолошка сазнања, дефинисати могућности естетског предновања ове прозе. И код Вука, као да је у настајање нове форме, на размеђу између литературе и историје, можда претходнице оног што се касније назива фицијон анд фантион

"Глобални симбол ТАЈНА у Његошевој поезији", а у поднаслову - *Онтологијски и поетолошки аспект* - је есеј који наставља освједочено компетентно бављење Његошем, о коме, и после низа студија, има толико новог да се каже. Широко оптравајући поменуту проблем: са филозофских, религијских, књижевно-естетских аспеката, Ивановић развија свој особени и оригинални приступ незаобилазном дјелу.

У есеју о Лази Костићу, аутор се, опет, бави нечим што је по нечим можда до сада било и запостављено-односом пјесника према позоришној критици, у контексту његове филозофије и психологије стваралаштва. Лаза Костић је, наиме, написао један драмски есеј о "Балканској царици" Николе Петровића, у условима када се можда могло говорити о Костићевој субординацији у односу на владара Црне Горе. Ивановић не штеди ни време ни труда да есеј о "Балканској царици" минуциозно освијетли из бројних углова. Костићеве филозофије и психологије стваралаштва, утврђујући до које је мјере он одиста костићевски, а не свједочанство о субординацији... Са занимањем пратимо Костићево казивање о драми Николе Првога, високо вредновање које је у есеју добијло овој дјело и о извјесним огрешењима која је велики српски пјесник учинио када су чињенице о Његошу у питању. У драмском есеју Ивановић проналази трагове "обнаженог поступка" утврђује до које је мјере "Балканског царца" Костићев избор по сродности те утврђује колико ставови изнесени у њему одговарају онима које је Костић доносио у условима потпуне

егзистенцијалне и стваралачке независности.

Превасходно аутопоетички ставови многих аутора су несумњива "склоност" Р.Ивановића, а то се види у есеју о Вељку Петровићу... Систематизујући његова критичка и естетичка опредјељења, промишиљајући свестрано проблем, Ивановић упућује и на могућу другачију читања и другачију литературу.

Судећи по досадашњем раду, разматрање генерирања књижевног текста и поетске идеје такође је повлашћени проблем проучавања Р.Ивановића. Два есеја о Андрићу: "Невидљиви opositum" о "Јелени жени које нема" и "Plus ultra", односно аутопоетици у Андрићевим огледима о Гоји, чине не само физичко средиште књиге, него можда и њено вредносно средиште. Андрићево дјело, његови текстовни и вантекстовни односи, свакако су она колијевка у којој се зачиње готово читаво наше постмодернистичко искуство - опет је у питању некакво гранично подручје односно пробијање граница и ареала познатог.

Анализирајући Андрићеву аутопоетику и огледима о Гоји, Ивановиће не задржава, како би то понекад било очекивано, на изреченим ставовима. Посебна вриједност Ивановићевог огледа је управо у томе што он Андрићеву аутопоетику доказује и потврђује кроз анализу укупног склопа, анализу композиције, кроз улогу графичког изгледа текста, кроз удио наративне прозе и есејистичког у тексту-праву Ивановић показује, а не препричава или парапразира Андрићеву поетику, управо кроз анализу есеја о Гоји.

"Конкретна и латентна енергија поетског говора Милоша Црњанског" је оглед посвећен не само *Суматри* и *Објашњењу*, већ је ислеђивање процеса генерирања књижевног текста који сада подразумијева и литерарна сјећања Црњанског, писмо "Тајна Албрехта Дирера". На тај начин проблем се свестранije освјетљава, овај оглед је допринос проучавању ове Црњанскове, како Ивановић каже, филолошке пјесме.

Такође, Ивановић испитује версификацију Црњанског повезујући је са версолошким расправама Виктора Жирмунског, користећи се његовим термином: "разлапатал строфику".

Вишеструком плодно бављење дјелом М.Лалића, са којима је Ивановић био у пријатељским односима, пружа обиље корисних података сваком проучаваоцу дјела овог великог ствараоца. Ивановић се опет бави оним што је на неки начин гранично, посебно фрагментарном прозом. За мене је, на пример, изузетно инспиративно и занимљиво да сазнам Лалићеве ставове поводом "сваје" модерниста и традиционалиста, посебно је занимљив однос према Кишу, према Андрићу, Андрићево мишљење о Лалићу.

У есеју о Васку Попи, дат је заправо пресјек Попине поетике, а "Свест о модернитету или рана есејистика Данила Киша" је посљедњи оглед. Уосталом, есеј о Лалићу, с једне стране, и, о Кишу, с друге, као да чине Ивановићеве "литерарне теразије" двају различитих аутора и поступака.

"Не може се сигурније склонити од света него уметношћу и не може се чвршће за њега везати него уметношћу." Ова Гетеови мисао је мото Ивановићеве књиге. Импозантан регистар коришћене литературе одиста указује на моћне димензије тога склоништа, па и ауторовог животног опредјељења.

Обнова поетског говора је ново читање већ прочитаног, ново промишљање етаблираног и само на изглед готовог. Отуда и настав. Свакако не случајно, књига завршава поговором: "О научности науке о књижевности у контексту хуманистичких наука". Иако је гетеовско склониште у питању, потребно је засновати научност бављења књижевношћу, потребно је дефинисати домете и смисао бављења њоме, потребно је критички промислити и властиту критичарску позицију. Онако како смо га ми видели, лајтмотив књиге је разбијање граница читања и проучавања, а поговор још једном указује на недостатност сведећих дефиниција и на ширину подручја ове науке која се бори за властиту научност.